

Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin tarkistuslistoja

Tarkistuslistat vaikutusten tunnistamisen apuna.....	2
Stakes: tarkistuslista päätösten vaikutuksista ihmisiin	2
Sosiaali- ja terveysministeriö: lista sosiaalisista vaikutuksista.....	3
Sosiaali- ja terveysministeriö: sosiaalisten vaikutusten tarkistuslista.....	4
Stakes: Lapsiin kohdistuvien vaikutusten tarkistuslista.....	6
Sosiaali- ja terveysministeriö: Mielensterveyttä määrittävät tekijät	8
Stakes: Mielensterveysindikaattorit.....	9
Vanclay: sosiaalisten vaikutusten tarkistuslista	9
Päivänen ym: sosiaalisten vaikutusten arvioinnin ulottuvuuksia ja arvioitavia muuttujia	11
Ympäristöministeriö: sosiaalisen ympäristön tarkistuslista.....	12
Terveydensuojelulaki: terveyshaitat	13
Ruotsi: matriisi terveysvaikutusten tarkasteluun	14
Sosiaali- ja terveysministeriö: terveyden determinantit.....	14
Englanti: jäsenitys terveyden determinanteista.....	15
Hollanti: herkat väestöryhmät.....	16
Ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia ja tiedonkeruun menetelmiä jätehuoltohankkeessa	16

Tarkistuslistat vaikutusten tunnistamisen apuna

Käytännön suunnittelutyössä sosiaalisen vaikutuksen tunnistamiseksi on olemassa useita erilaisia tarkistuslistoja. Tunnistaminen on riippuvaista siitä, millaisella näkökulmalla vaikutuksia lähdetään tunnistamaan.

Stakes: tarkistuslista päätösten vaikutuksista ihmisiin

Tarkistuslista päätösten vaikutuksista ihmisiin (27.9.2002)

Vaikutukset väestöön

- väestön määrä ja rakenne
- muutos erityisten väestöryhmien kannalta (heikoimmassa asemassa olevat, iäkkäät, vammaiset ja lapset)
- alueellinen, sosiaalinen ja sukupuolten välinen tasa-arvo

Vaikutukset terveyteen

- onnettomuus- ja tapaturmariskit
- ilman epäpuhtauksista (pöly, haju, kaasut) aiheutuvat haitat
- melusta johtuvat haitat
- talousveden laadusta johtuvat haitat
- elintarvikkeiden laadusta johtuvat haitat
- säteilyaltistuksen lisääntymisestä johtuvat haitat

Vaikutukset asumiseen ja liikkumiseen

- esteettömyys
- asumisen viihtyisyys ja terveellisyys
- asuinalueiden pirstoutuminen
- maankäytön muodot
- asuntojen ja kiinteistöjen käyttömuodot ja arvo
- liikkumismahdollisuudet

Vaikutukset talouteen ja palveluihin

- työllisyys/työttömyys
- elinkeinorakenne, työpaikkojen määrä, työpaikkaomavaraisuus
- tulotaso ja -rakenne
- varallisuusolot ja -rakenne
- elinkustannukset
- julkinen ja yksityinen palvelurakenne (esim. terveyspalvelut, asunto- ja vapaa-ajan palvelut, koulutus, liikenne ja liikkuminen, kauppa)
- palveluiden saavutettavuus

Vaikutukset yhteisöön ja alueeseen

- arvot, normit ja käyttäytyminen

- elämänlaatu, -tapa
- alueen julkinen kuva
- turvallisuus
- sosiaaliset suhteet, väestöryhmien asema ja keskinäiset suhteet
- yhteenkuuluvuus, alueidentiteetti, samaistuminen
- viihtyvyys, virikkeellisyys ja virkistysmahdollisuudet
- asukkaiden luontosuhde
- alueen esteettisyys (kauneus, näköala, maisema)
- kulttuurihistorialliset kohteet

Vaikutukset asenteisiin ja ristiriitoihin

- asenteet toimea kohtaan
- intressiryhmien väliset ristiriidat
- käsitykset turvallisuus- ja terveysriskeistä
- vaikutuksia koskevat ristiriidat

Vaikutukset osallisuuteen

- osallistuminen päätöksentekoon ja vaikuttaminen
- tiedonsaanti (tietoyhteydet)
- vaikutukset organisaatioihin ja instituutioihin

Lähteet: STM 1999, Merseyside Health Impact Assessment Training Consortium 1999, Vanclay 2001.

Sosiaali- ja terveysministeriö: lista sosiaalisista vaikutuksista

STM:n oppaan 1999:1 listaa sosiaalisista vaikutuksista voi käyttää myös vaikutusten merkittävyyden arviointiin:

Hankkeen tai toiminnan aiheuttaman muutoksen kohdistuminen	Muutoksen ilmenemismuoto	Muutoksen luonne		
		Suuri	Pieni	Epävarma
Väestö	Määrä, koostumus Väestörakenteen monipuolisuus Muutos erityisten väestöryhmien kannalta (heikoimmassa asemassa olevat, iäkkäät, vammaiset ja lapset)			
Sosioekonomiset olot	Työllisyys/työttömyys Elinkeinorakenne Tulotaso ja -rakenne Varallisuusolot- ja rakenne Elinkustannukset Arvot, normit,			

	käyttäytyminen Elämänlaatu, -tapa, -tai tyyli Väestöryhmien asema ja keskinäiset suhteet			
Palveluiden saavutettavuus	Yksityinen, julkinen palvelurakenne saavutettavuus			
Osallisuus (vuorovaikutus, vaikuttaminen, tiedonsaanti, liikkuminen)	Sosiaaliset suhteet Osallistuminen päätöksentekoon ja vaikuttaminen, Tiedonsaanti tietoyhteydet, liikenne- ja liikkumismahdollisuudet (työ, palvelut, kevytliikenne)			
Alue	Alueidentiteetti, samaistuminen Alueen julkinen kuva Turvallisuus Viihtyvyyys, virikkeellisyys ja virkistysmahdollisuudet Asukkaiden luontosuhde			
Muu, mikä?				

Sosiaali- ja terveysministeriö: sosiaalisten vaikutusten tarkistuslista

Sosiaalisten vaikutusten tarkistuslista (STM 1995)

Vaikutukset asumiseen ja liikkumiseen

- asumisen viihtyisyys
- asumisen terveellisyys
- asuinalueen pirstoutuminen
- päivittäiset elämis- ja liikkumistavat
- liikennemuotojen tasa-arvo

Esteettiset ja kulttuuriset vaikutukset

- kauneus
- näköala, maisema
- kulttuurihistorialliset kohteet

Vaikutukset yhteisöön

- Sosiaalisuus
- yhteenkuuluvuus
- elämäntapa
- turvallisuuden tunne

Vaikutukset asenteisiin ja ristiriitoihin

- asenteet toimea kohtaan
- intressiryhmien väliset ristiriidat
- käsitykset turvallisuus- ja terveys-riskeistä
- ympäristövaikutuksia koskevat ristiriidat

Vaikutukset luontosuhteeseen

- vapaa-aika, virkistys
- luonnon kokeminen

Vaikutukset maankäyttöön ja kiinteistöihin

- maankäytön muodot ja arvo
- asuntojen ja kiinteistöjen käyttömuodot ja arvo

Väestölliset vaikutukset

- määrä
- ikä- ja sukupuolijakauma
- tilapäiset ja sesonkiasukkaat
- muuttoliike
- uudelleen asuttaminen, pakkomuutto
- perherakenteen muutokset

Vaikutukset paikalliseen talouteen

- työllisyys, työttömyys
- ammatilliset mahdollisuudet
- väestön vauraus, tulonjako
- julkisen sektorin rahatalous

Vaikutukset julkisiin ja yksityisiin palveluihin

- palvelutyypit ja niiden sijainti
- sairaala- ja terveystalot
- rikollisuuden hallinta
- palontorjuntakyky
- vapaa-ajan palvelut
- koulutus
- liikenne ja liikkuminen
- kauppa, ostokset
- energiapalvelut

- asuntopalvelut

Vaikutukset instituutioihin

- paikallinen hallinto
- politiikka
- suunnittelutoiminta
- yritystoiminta
- intressiryhmätoiminta

Stakes: Lapsiin kohdistuvien vaikutusten tarkistuslista

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen -oppaassa esitellään kysymysten muodossa tarkistuslistat välittömien ja välillisten vaikutusten tunnistamiseen. Vaikka päätös ei suoraan kohdistuisikaan lapsiin, se voi kuitenkin vaikuttaa heihin välillisesti esimerkiksi vanhempien tai muun perheen tai lähiyhteisön kautta. (Taskinen 2006.)

Lapsiin kohdistuvat välittömät vaikutukset (Taskinen 2006)

Terveys

- vähentääkö vai lisääkö toteutus onnettomuus- tai tapaturmariskejä? miten?
- aiheutuuko toteutuksesta ilman tai veden epäpuhtauksia (pöly, haju, kaasut, mineraalit, säteilyaltistus)?
- lisääntyvätkö/vähenevätkö melusta johtuvat haitat?
- vaikuttaako toteutus lasten ravintoon ja syömiskäyttäytymiseen?

Ihmissuhteet

- edistääkö toteutus lasten suhteita vanhempiinsa?
- lisääkö toteutus lasten mahdollisuuksia muihin aikuiskontakteihin?
- mitä vaikutuksia toteutuksella on lasten keskinäisiin suhteisiin ja ryhmäytymiseen?
- lisääntykö luonteva eri-ikäisten yhdessäolo vai eristyvätkö lapset omiin tiloihinsa?

Asuminen ja liikkuminen

- voivatko lapset kulkea esteettömästi asuinalueella, matkalla kouluun ja harrastuksiin?
- vaikuttaako toimenpide vammaisten lasten liikkumismahdollisuuksiin?
- lisääntykö vai väheneekö lasten omaehtoinen liikunta?
- paraneeko asuntojen/asuinalueen viihtyisyys ja terveellisyys?
- varataanko lapsille riittävästi leikki-, liikkumis- ja oleskelutilaa?

Arjen sujuvuus

- vaikuttaako toteutus lasten nukkumiseen / herättämiseen / päivärytmiin?
- joutuvatko lapset jatkuvasti siirtymään paikasta toiseen?
- joutuvatko lapset toistuvasti odottelemaan?
- onko lapsilla mahdollisuus yksityisyyteen ja omaan tilaan?
- lisääntyvätkö/vähenevätkö harrastusmahdollisuudet?
- mitä vaikutuksia toteutuksella on lasten turvallisuuteen?
- lisääkö toteutus perheen yhteistä ajankäyttöä?

Osallistuminen

- lisääntyvätkö lasten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon?
- paraneeko lasten tiedonsaanti?
- lisääntyvätkö/vähentyvätkö syrjäytymisen riskit?
- kokevatko lapset tulevansa / tulleensa kuulluiksi?

Tasa-arvo

- vaikuttaako asia lasten alueelliseen tasa-arvoon?
- vaikuttaako asia lasten sosiaaliseen tasa-arvoon?
- vaikuttaako asia tyttöjen ja poikien väliseen tasa-arvoon?
- vaikuttaako asia etniseen/kulttuuriseen tasa-arvoon?

Lapsiin kohdistuvat välilliset vaikutukset (Taskinen 2006)

Vaikutukset perheen talouteen ja palveluihin

- lisääntykö työllisyys/työttömyys?
- muuttuvatko perheen elinkustannukset?
- millaisia seurauksia päätöksellä on julkiseen ja yksityiseen palvelurakenteeseen (esim. terveyspalvelut, asunto- ja vapaa-ajan palvelut, koulutus, liikenne ja liikkuminen, kauppa)?
- paraneeko palveluiden laatu ja saavutettavuus (erityisesti päivähoido, koulut, neuvolat)?

Vaikutukset yhteisöön ja alueeseen

- minkälaisia muutoksia ennakoidaan arvoihin, normeihin ja käyttäytymiseen?
- aiheutuuko muutoksia elämänlaatuun tai elintapoihin?
- lisääntykö turvallisuus?
- muuttuvatko virikkeellisyys ja virkistysmahdollisuudet?
- paraneeko alueen esteettisyys (kauneus, näköala, maisema)?
- muuttuvatko asuntojen hinnat?
- muutetaanko alueelta pois muutoksen pelossa?

Vaikutukset sosiaalisiin suhteisiin

- voidaanko ennakoida muutoksia sosiaalisissa suhteissa tai väestöryhmien asemassa?
- vähenevätkö intressiryhmien väliset ristiriidat?
- lisääntykö yhteenkuuluvuus ja alueidentiteetti?

Sosiaali- ja terveysministeriö: Mielensterveyttä määrittävät tekijät

Mielensterveyttä määrittävät tekijät (STM 2004)

Sosiaalinen tuki ja muu vuorovaikutus

- yksilötaso
- perhepiiri
- koulu
- työ
- yhteisö ja ympäristö
- hallinto ja palvelu

Yhteiskunnalliset rakenteet ja resurssit vaikutuksena

- yhteiskuntapolitiikka
- organisaatioiden toimintalinjat
- koulutusresurssit
- asumisolot
- taloudelliset resurssit
- palvelujen saatavuus ja laatu

Yksilölliset tekijät ja kokemukset vaikutuksena

- tunteet-havainnot-toimet
- identiteetti, käsitys itsestä ja itseluottamus
- riippumattomuus
- sopeutumiskyky (selviytyminen, stressinsietokyky)
- muut henkilökohtaiset voimavarat (koulutus, tiedot ja osaaminen)
- elämän subjektiivinen mielekkyys
- fyysinen terveys

Kulttuuriset arvot vaikutuksena

- vallitsevat yhteiskunnalliset arvot (tasa-arvo, ihmisoikeudet)
- mielensterveydelle annettu yhteiskunnallinen arvo

- sosiaalista vuorovaikutusta säätelevät säännöt
- mielenterveyden ja henkisen pahoinvoinnin sosiaaliset kriteerit
- mielenterveysongelmien leimaavuus (stigma)
- erilaisuuden sietäminen

Stakes: Mielenterveysindikaattorit

Mielenterveysindikaattorit

1. Psykkinen kuormittuneisuus
2. Psykkisen toimintakyvyn heikkeneminen
3. Energisyys ja elinvoimaisuus
4. Lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöt
5. Vakava masennus
6. Ahdistuneisuushäiriöt
7. Hallinnan tunne
8. Itsetunto
9. Sosiaalinen tuki
10. Kielteiset elämäntapahtumat
11. Lapsuusajan vakavat vastoinkäymiset
12. Itsemurhat
13. Mielenterveyshäiriöistä johtuvat työkyvyttömyyseläkkeet
14. Haitallinen alkoholinkäyttö
15. Mielenterveyden edistäminen
16. Psykiatrien lukumäärä
17. Tahdosta riippumaton hoito
18. Masennuslääkkeiden käyttö
19. Ahdistuslääkkeiden käyttö
20. Alkoholiin liittyvät kuolemat

<http://info.stakes.fi/mielenterveystyo/FI/indikaattorit/index.htm>

Vanclay: sosiaalisten vaikutusten tarkistuslista

Sosiaalisten vaikutusten tarkistuslista (Vanclay 2001. Social impact assessment. To appear in the Encyclopedia of global environmental change, Volume 5)

Vaikutukset yksilöihin ja kotitalouksiin

1. kuolema, lähiomaisen kuolema
2. pidätys, vangitseminen, kidutus, uhkailu tai muu yksilön ihmisoikeuksien loukkaus
3. elintarvikkeiden saatavuuden ja ravitsemustilan heikentyminen

4. perhesuunnittelun vaikeutuminen
5. terveydentilan ja hedelmällisyyden (hedelmöityskyvyn) heikentyminen
6. mielenterveyden ongelmien, stressin, ahdistuneisuuden, vieraantuneisuuden, apaattisuuden ja masennuksen lisääntyminen
7. epätietoisuus yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksista omaan tai huollettavien elämään
8. vastuusuhteiden muuttuminen
9. omaan tai lasten tulevaisuuteen liittyvistä toiveista luopuminen
10. henkilökohtaisen turvallisuuden heikkeneminen, uhkien lisääntyminen
11. tunne leimatuksi tulemisesta ja poikkeavaksi määrittelystä
12. koetun elämänlaadun ja hyvinvoinnin sekä omanarvontunteen ja minäkäsityksen heikentyminen
13. elintason ja hyvinvoinnin lasku
14. taloudellisen tilanteen huononeminen, tulotason ja omaisuuden arvon lasku
15. itsemääräämisoikeuden ja itsenäisyyden kaventuminen, epävarmuus toimeentulosta
16. muutokset työssä tai työttömäksi joutuminen
17. työn tarjoamien kehitys- ja vaihtelumahdollisuuksien ja joustojen vähentyminen
18. häväistys, herjaus, uskonnollisten arvojen loukkaus, pyhien paikkojen häpäisy
19. hankkeen herättämä vastarinta, "ei ainakaan minun takapihalleni" (NIMBY)
20. tyytymättömyys hankkeeseen liitettyjen suurten odotusten jäädessä täyttymättä
21. ärsyyntyminen (pöly, melu, vieraat ihmiset, ihmisiä aiempaa enemmän)
22. jokapäiväisen elämän rutiinien ja tapojen muuttuminen
23. ympäristön viihtyisyyden väheneminen
24. yhteisöllisyyden, yhteenkuuluvuuden ja integraation tunteen heikentyminen
25. tunne yhteisöön tai paikkaan kuulumisesta kadonnut
26. muuttunut asenne paikallisyhteisöä kohtaan ja kasvanut tyytymättömyys lähiympäristöön
27. sosiaalisten verkostojen murentuminen
28. muutokset perherakenteessa ja perhesuhteiden pysyvyydessä, avioerot
29. perheväkivallan lisääntyminen
30. sukupuolten välisten suhteiden huononeminen perheen sisällä
31. kulttuuriarvojen muuttuminen
32. ihmisten koetun terveyden huonontuminen sekä turvattomuuden, uhkien ja rikosten pelon lisääntyminen
33. vapaa-ajanviettomahdollisuuksien kaventuminen
34. asumistason heikentyminen
35. kodikkuuden vähentyminen
36. väestötiheyden kasvu ja ruuhkautuminen
37. esteettisten ja visuaalisten ominaisuuksien ja maisemakuvan huononeminen
38. toimeentuloon/kohtuulliseen elämiseen vaadittavan työmäärän kasvaminen
39. kykenemättömyys täyttää velvoitteet vanhempaa ikäluokkaa ja esi-isiä kohtaan

Vaikutukset yhteisöihin ja instituutioihin

1. yhteisön jäsenen kuolema
2. ihmisoikeuksien ja sananvapauden loukkaukset
3. fyysisen infrastruktuurin rappeutuminen (vesihuolto, viemäröinti, palvelut, kunnallistekniikka)

4. väestörakenteen muutokset
5. yhteisön sosiaalisten perusrakenteiden huonontuminen (sosiaali- ja terveystalvet, koulutus, kirjastot jne.)
6. yhteisön asumistason heikentyminen
7. instituutioiden, paikallisviranomaisten, sääntelevien ja valvovien viranomaisten työtaakan kasvaminen
8. kulttuurisen yhtenäisyyden väheneminen (paikalliskulttuurin, perinteiden ja rituaalien jatkuvuus)
9. oikeudet ja mahdollisuudet voimavarojen käyttöön kaventuneet
10. kulttuuriperinnön ja muiden arkeologisesti, kulttuurisesti tai historiallisesti arvokkaiden paikkojen tuhoutuminen tai vahingoittuminen
11. paikallisen kielen tai murteen katoaminen
12. kulttuurin halventaminen
13. taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen epätasa-arvon lisääntyminen
14. lisääntynyt huoli vähemmistöryhmien ja alkuperäisasukkaiden sosiaalisista oikeuksista
15. sukupuolten välisten suhteiden huononeminen yhteisössä
16. taloudellisen hyvinvoinnin väheneminen
17. yhteisön riippuvuuden lisääntyminen, itsemääräämisoikeuden, monimuotoisuuden ja elinvoimaisuuden heikentyminen
18. työttömyyden lisääntyminen yhteisössä
19. vaihtoehtoisten ratkaisujen jääminen toteutumatta (vaihtoehtoiskustannukset)
20. rikollisuuden kasvu
21. väkivallan lisääntyminen
22. sosiaalisten jännitteiden, konfliktien ja eriytymisen lisääntyminen yhteisössä
23. viranomaisten lahjonnan lisääntyminen ja heidän uskottavuutensa ja luotettavuutensa vähentyminen
24. yhteisön omatoimisuuden, päätöksentekoon osallistumisen ja itsenäisyyden väheneminen
25. kulttuuriperintöön ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvien sosiaalisten arvojen muuttuminen
26. valtion velkataakka

Päivänen ym: sosiaalisten vaikutusten arvioinnin ulottuvuuksia ja arvioitavia muuttujia

Ulottuvuus	Arvioitavia sosiaalisia muuttujia
Alueen sosiaalinen luonne	Hyvinvoinnin jakautuminen Alueiden erilaistuminen Alueen identiteetti ja imago Yhteisöllisyys
Toiminnallisuus	Liikkuminen Palvelut Virkistys Työpaikka

Koettu ympäristö (elämyksellisyys)	Luonnon- ja kulttuuriympäristön kokeminen Esteettisyys Turvallisuus Elvyttävyys
------------------------------------	--

Lähde: Päivänen J, Kohl J, Manninen R, Sairinen R & Kyttä M (2005). Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaavoituksessa. Avauksia sisältöön ja menetelmiin. Suomen ympäristö 766.

Ympäristöministeriö: sosiaalisen ympäristön tarkistuslista

SOSIAALINEN YMPÄRISTÖ	
Elinympäristön laatutavoitteet:	
<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalisesti toimiva, tasapainoinen ja tasa-arvoinen elinympäristö • Eri väestöryhmien kuten lasten, vanhusten ja vammaisten tarpeiden huomioiminen • Henkisen hyvinvoinnin, paikallisidentiteetin ja yhteisöllisyyden edistäminen • Hyvät osallistumis-, vaikuttamis- ja toimintamahdollisuudet 	
Tarkasteltavat tekijät:	Elinympäristöindikaattorit:
Sosioekonomiset ja hyvinvointitekijät	<ul style="list-style-type: none"> • Työntekijöiden ja ylempien toimihenkilöiden osuus 15 vuotta täyttäneistä • Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä • Valtioveronalaiset tulot/henkilö tai tulot/asuntokunta • Työttömyysaste • Väestön huoltosuhde • Toimeentulotukea saavien osuus, erikseen kerrostalojen vuokra-asunnoista • Mielenterveyden häiriöiden hoitajaksojen määrä/1000 asukasta
Paikallisidentiteetti	<ul style="list-style-type: none"> • Keskimääräinen asumisaika alueella tai asunnossa • Alueen sisällä tai koulupiirin sisällä tapahtuva muutto • Lähtömuuttajien osuus alueen väestöstä • Vuokra-asuntojen asukasvaihtuvuus
	<ul style="list-style-type: none"> • Naapureiden kanssa lähes päivittäin juttelevien osuus

Yhteisöllisyys, osallistuminen, paikalliset toimintamahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> • Asuinalueella vähintään viikoittain kyläilevien osuus • Naapuriapua vähintään viikoittain antaneiden tai saaneiden osuus • Äänestysprosentti kunnallis- tai eduskuntavaaleissa • Talon tai asuinalueen toimintaan osallistuneiden osuus • Kokoontumis- ja yhteistilojen määrä/asukas • Ravintoloiden ja kahviloiden lukumäärä/1000 asukasta
Sosiaalinen turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Rikosten määrä /1000 asukasta/vuosi (tiedetyt rikostyytit, esimerkiksi asuntomurrot, moottoriajoneuvoihin kohdistuvat rikokset tai pahoinpitelyt) • Ilkivallan tai sotkemisen määrä • Päihtyneiden aiheuttamien häiriöiden määrä
Lähde: Ympäristöministeriö (2001). Alueidenkäytön osasto. Elinympäristön seurannan kehittäminen. Työryhmän raportti.	

Terveydensuojelulaki: terveyshaitat

Terveydensuojelulain (763/1994) tarkoittama terveyshaitta (1§) on terveysvaikutusten tunnistamisen minimi

Talousvesi

Jätteet ja jätevedet

Kuolleet eläimet

Asunnon ja muun oleskelutilan sekä yleisten alueiden terveydelliset vaatimukset

Yleiset alueet, rakennukset ja laitokset

Uimavesi

Käymälät

Mikrobit ja vahinkoeläimet

Elintarvikehygieniä

Hautausmaat ja hautaaminen

Lisäksi terveydensuojelusta on mainittu

(Laki terveydensuojelulain muuttamisesta 89/2000 3 §):

ympäristönsuojelulaissa (86/2000),

kemikaalilaissa (744/89),

säteilylaissa (592/91),

terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/87),
 työturvallisuuslaissa (299/58),
 vesilaissa (264/61),
 jätelaissa (1072/93),
 maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999),
 ulkoilulaissa (606/73),
 eräistä naapuruussuhteista annetussa laissa (26/20),
 elintarvikelaissa (361/1995),
 tuoteturvallisuuslaissa (914/86),
 eläimistä saatavien elintarvikkeiden elintarvikehygieniasta annetussa laissa (1195/1996) sekä
 eläinlääkintähuoltolaissa (685/90)

Ruotsi: matriisi terveysvaikutusten tarkasteluun

Ruotsissa politiikkatason terveysvaikutusten tunnistamisessa ja arvioinnissa on sovellettu oheista matriisia (Focusing on health 1998):

	Kohderyhmä		Koko väestö	
	Pitkällä ajalla	Lyhyellä ajalla	Pitkällä ajalla	Lyhyellä ajalla
Demokratia / vaikutusmahdollisuudet / tasa-arvo				
Taloudellinen turvallisuus				
Työ / toiminta / koulutus				
Sosiaalinen verkosto				
Terveys- ja sosiaalipalvelujen saatavuus				
Usko tulevaisuuteen / tavoitteet ja elämän merkitys				
Fyysinen ympäristö				
Elämäntavat				

Sosiaali- ja terveysministeriö: terveyden determinantit

Terveyden determinantit (terveyteen vaikuttavat tekijät)

- **yksilölliset tekijät:** ikä, sukupuoli, perimä, tiedot, taidot, kokemukset ja elintavat;
- **sosiaaliset tekijät:** sosio-ekonominen asema, toimeentulo, sosiaaliset ja yhteisölliset verkostot ja keskinäinen vuorovaikutus;

- **rakenteelliset tekijät:** koulutus, elinolot, elinympäristö, työolot sekä peruspalvelujen tasapuolinen saatavuus ja toimivuus
- **kulttuuriset tekijät:** fyysisen, poliittisen ja taloudellisen ympäristön turvallisuus, viihtyisyys, vuorovaikutteisuus ja asenteet terveyteen.

(Lähde: STM 2006 Terveyden edistämisen laatusuositus)

Englanti: jäsenitys terveyden determinanteista

Englantilainen jäsenitys terveyden determinanteista (terveyteen vaikuttavat tekijät)

Biologiset tekijät

ikä, sukupuoli, perinnölliset tekijät

Henkilökohtaiset ja/tai perheeseen liittyvät tekijät sekä elämäntyyli

perheen rakenne ja toiminta, aikuisten koulutus, ammatti, työttömyys, tulot, riskikäyttäytyminen, ruokavalio, huumaavien aineiden käyttö, liikunta, virkistys, keinot liikkua

Sosiaalinen ympäristö

kulttuuri, vertaisryhmän paine, syrjintä, sosiaalinen tuki, yhteisöllinen/kulttuurinen/hengellinen osallistuminen

Fyysinen ympäristö

vesi, ilma, asuinolosuhteet, melu, haju, näkyvä, turvallisuus, yhdyskuntasuunnittelu, kauppa (sijainti/valikoima/laatu), yhteydet, jätteiden käsittely, energia, paikallisen ympäristön piirteet

Julkiset palvelut

saatavuus ja laatu: terveydenhuollon palvelut, lasten päivähoito, sosiaalipalvelut, asuminen/vapaa-ajan vietto/työllisyys/sosiaaliturvan palvelut, julkinen liikenne, harjoitettava politiikka, muut terveyteen liittyvät julkiset palvelut, ei lakisääteiset palvelut ja toimistot

Julkinen politiikka

Taloudelliset/sosiaaliset/ympäristölliset/terveydelliset trendit, paikalliset ja kansalliset prioriteetit, politiikat, ohjelmat, projektit

(Lähde: Merseyside Health Impact Assessment Training Consortium 1999)

Hollanti: herkät väestöryhmät

Vaikutukset voivat kohdistua eri tavoin eri ihmisryhmiin. Nk. herkkien väestöryhmien muutoksen sietokyky on heikko, minkä vuoksi vaikutuksilla voi olla heille muita enemmän merkitystä. Vaikka herkät väestöryhmät vaihtelevat tapauskohtaisesti, on tunnistamisen avuksi kehitetty myös tarkistuslistoja.

Herkät väestöryhmät

- lapset
- eläkeläiset
- sairaat
- vammaiset, liikkumisesteiset
- huumaavien aineiden käyttäjät
- siirtolaiset, pakolaiset, etniset vähemmistöt
- työttömät
- köyhät
- asunnottomat
- raskaana olevat
- vangit
- tiettyjen ammattien harjoittajat
- tietyillä alueilla asuvat ihmiset

(Lähde: Netherlands School of Public Health 1998)

Ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia ja tiedonkeruun menetelmiä jätehuoltohankkeessa

Ryhmätyön tulokset Itä-Suomen lääninhallituksen koulutustilaisuudessa 14.11.2000 Varkaudessa. Kirjannut Marketta Kolari, jäsenyys ja menetelmäehdotukset Tapani Kauppinen, terveysvaikutusten osalta täydentänyt Matti Karuvaara (Itä-Suomen lääninhallitus).

Liukuva jako terveydestä elinoloihin	Tiedonkeruun ja arvioinnin menetelmiä
Talousveden saatavuus	Verkostoon liittyneet/oman vesihuollon varassa olevat – tiedot kunnasta ja vesilaitoksilta
Talousveden laatu	Terveydensuojeluviranomaisten ja vesilaitosten tiedostot ja laatu normit
Pohjavesi	Pohjavesikartoitukset ja –selvitykset (kunta ja/tai alueellinen ympäristökeskus)
Jäteveden koostumus	Asiantuntija- arviot ja ennusteet

Meluhaitat	Mittaukset ja laskentamallit sekä ohjearvot
Erityistilanteet (tulipalo)	Riskinarviointi
Asuinalueen ilman laatu	Vallitsevasta tilanteesta ympäristö- ja terveysviranomaisten tieto ja arvio muutoksesta/ohje- ja tavoitearvot
Turvallisuus	Asiantuntija-arvio turvanäkökohtien riittävydestä
Valvonta	Asiantuntija-arvio valvonnan riittävydestä
Tiedottaminen	Asukaskysely: mistä saanut tietoa hankkeesta, onko tiedotus ollut riittävää
Pelot	Sanomalehtikirjoittelun analysointi, haastattelut: turvallisuuden ja valvonnan riittävyys, mitä tietoa tarvitaan, (liittyy tiedottamiseen)
Tulevaisuuden muuttuvat vaatimukset	Tulevaisuusverstaas. SWOT-analyysi: kuinka voidaan varautua tulevaisuuden muuttuviin vaatimuksiin
Hankkeen etäisyys taajamasta, nyt, tulevaisuudessa	Kaavoitus, päätösasiakirjat, viranomaishaastattelut sijainnin motiiveista, kaupungin kasvusuunnista
Lopullisen sijoituksen vaikutukset	
Kustannukset	Rahoitusvaihtoehtojen selvittäminen, haittojen lieventämiskustannukset (ei saa sekoittaa kustannus-hyötyyn)
Kaatopaikkaliikenne	Arvio ja mallittaminen liikenteen määrästä ja jakautumisesta nykyiselle tieverkolle ja vaikutuksista turvallisuuteen
Liikenne, liikkuminen	Asiantuntijan ja asukkaan arvio asukkaiden liikkumismahdollisuuksien muutoksiin, (liittyy viihtyvyyteen ja pelkoihin)
Viihtyvyyden (Asutus, virkistys, luonto)	Karttatulkinta, haastattelut, missä asukkaat virkistäytyvät, mitkä tekijät vaikuttavat viihtyvyyteen alueella
Alueidentiteetti	Sanomalehtianalyysi, haastattelut, kysely: millä tekijöillä/määritelmillä aluetta kuvataan, miten näitä tekijöitä arvotetaan. Ovatko nämä tekijät uhattuina hankkeessa?

Arvot, käyttäytyminen	Päätösasiakirjat, sanomalehtianalyysi, haastattelut: jakautuvatko hyödyt ja haitat oikein
Sosiaaliset suhteet	Päätösasiakirjat, sanomalehtianalyysi, haastattelut: onko hankkeesta ristiriitoja,
Osallistuminen, aktivoituminen	Arvio vaikuttamismahdollisuuksien määrästä, Asukaskysely, ovatko olleet tietoisia hankkeesta, kokemus vaikuttamisesta, ymmärrys hankkeen perusteluista, (liittyy tiedottamiseen)
Elämänlaatu	(Liittyy pelkoihin, arvoihin ja sosiaalisiin suhteisiin)
Ajatus siitä, että asun kaatopaikan vieressä...	(Liittyy pelkoihin, arvoihin ja sosiaalisiin suhteisiin, viihtyvyyteen, alueidentiteettiin)
Kiinteistöjen arvo	Kiinteistönvälittäjien arvio suhteessa paikkakunnan yleiseen hintakehitykseen ja vastaavien kohteiden vaikutukseen kiinteistöjen arvoon muualla paikkakunnalla
Elinkeinorakenne	Asiantuntija-arvio vaikutuksista paikkakunnan elinkeinorakenteeseen: liitännäiselinkeinot, koulutetun työvoiman tarve, palveluiden tarve
Työllisyys (pysyvät, rakentamisaikana)	Asiantuntija-arvio työvoimavaikutuksista (katoaako vastaavaa toimintaa muualta, kehittykö ala vähemmän työvoimaa vaativaksi) ja työvoiman koulutustason muutoksista